

Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje:

Priručnik za Bosnu i Hercegovinu

Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje:

Priručnik za Bosnu i Hercegovinu

Izdavač: Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR)
Aleje Ujazdowskie 19
00-557 Varšava
Poljska
www.osce.org/odih

© OSCE/ODIHR 2010

Sva prava su pridržana. Sadržaj ove publikacije može se slobodno koristiti i umnožavati u obrazovne i druge neprofitne svrhe, s napomenom da svako takvo umnožavanje nosi oznaku da je OSCE/ODIHR izvor teksta.

ISBN 978-92-9234-777-2

Dizajn i prelom: Beate Wegner

Štampa: PoetaPista/www.poetapista.com

SADRŽAJ

Šta je to krivično djelo počinjeno iz mržnje?	7
Zašto se krivičnim djelima počinjenim iz mržnje treba baviti na drugačiji način u odnosu na ostala krivična djela?	9
Kako prepoznati krivično djelo počinjeno iz mržnje?	9
Odgovor institucije za primjenu zakona i rad pravosuđa	11
Reakcija lokalnog organa vlasti	12
Međunarodni i regionalni standardi	14

Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje:

Priručnik za Bosnu i Hercegovinu

UVOD

Krivična djela počinjena iz mržnje su djela zasnovana na predrasudama. Ova djela dešavaju se posvuda; nijedno društvo nije otporno na posljedice predrasuda i netrpeljivosti. Pojedina krivična djela počinjena iz mržnje nose sjeme mogućih sukoba, s obzirom na to da mogu eskalirati, kako u broju, tako i u stepenu nasilja. Ako se prepoznaju kao takva, i ako se poduzmu odlučne mjere, krug nasilja se može zaustaviti.

Ova brošura ima za cilj da pomogne policiji i tužiocima, zakonodavcima, lokalnim organima vlasti i nevladinim organizacijama da bolje razumiju problem krivičnih djela počinjenih iz mržnje. U brošuri se pojašnjava značaj koji imaju krivična djela počinjena iz mržnje i predlaže kako vlasti i zajednice mogu spriječiti i bolje odgovoriti na krivična djela počinjena iz mržnje.

Ovaj priručnik je pripremio Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), u suradnji sa Misijom OSCE-a u BiH. Nasrin Khan, stručni konsultant za zakonodavstvo o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje je koautor ovog materijala. Ona ne predstavlja sveobuhvatan vodič za krivična djela počinjena iz mržnje. Za one koji su zainteresirani za dodatne informacije, ODIHR-ov informativni sistem o toleranciji i nediskriminaciji (<http://tandis.odihr.pl/>) sadrži različite instrumente i specijalizirane vodiče na različitim jezicima o ovom pitanju.

Šta je to krivično djelo počinjeno iz mržnje?

Krivična djela počinjena iz mržnje opisuju se kao krivična djela motivirana netrpeljivošću prema određenim grupama u društvu.

Krivična djela počinjena iz mržnje podliježu sljedećim kriterijima:

- *Djelo počinjeno iz mržnje mora biti propisano kao krivično djelo u krivičnom zakonu;*
- *Krivično djelo počinjeno iz mržnje mora biti motivirano predrasudom.*

„Motivirano predrasudom“ znači da je počinitelj izabrao žrtvu krivičnog djela na osnovu *zaštićenih karakteristika*.

- *Žrtva može biti jedna osoba, više osoba ili imovina, koja se dovodi u vezu sa grupom koja dijeli zaštićene karakteristike.*
- *Zaštićena karakteristika je temeljna ili glavna karakteristika koju dijele članovi grupe, kao što je rasa, religija, nacionalna pripadnost, jezik ili seksualna orijentacija.*

Krivično djelo + predrasuda kao motiv = krivično djelo počinjeno iz mržnje

Krivično djelo počinjeno iz mržnje nije uvjetovano time da počinitelj osjeća mržnju. Umjesto toga, ono zahtijeva da je krivično djelo motivirano predrasudom. Predrasuda znači da osoba ima stereotipna predubjeđenja prema nekoj osobi ili grupi. Pošto su ova krivična djela počinjena zbog onoga što određena žrtva, žrtve ili imovina predstavljaju, počinitelj ne mora imati nikakvih osjećaja prema pojedinačnoj žrtvi.

Primjer

Tinejdžeri se upute ka jevrejskom groblju, gdje sruše nekoliko nadgrobnih spomenika, a na ostalima sprejem iscrtaju kukaste križeve. Nadgrobni spomenici su nasumice izabrani.

Ovo je krivično djelo počinjeno iz mržnje; grafiti su dokaz predrasude, kao motiva, iako mržnja počinitelja nije usmjerena prema nekoj određenoj osobi.

Krivična djela počinjena iz mržnje u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine

Pojedini krivični zakoni u Bosni i Hercegovini sadrže ograničeni broj odredaba, koje propisuju strožije kažnjavanje za krivična djela motivirana predrasudom. Primjena ovih odredaba je nedosljedna i relativno rijetka.

Naprimjer, krivični zakoni Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Brčko distrikta BiH, neka krivična djela, kao što su: ubistvo, silovanje, teška tjelesna ozljeda, terete kao teži oblik djela, kada su izvršena na osnovu predrasuda. Krivični zakon FBiH također uključuje otežavajuću oklonost za krivično djelo oštećenja tuđe imovine.

Veliki broj zakona o javnom redu i miru na kantonalnom nivou također uključuje prekršaje zbog vrijeđanja na nacionalnoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, koja su kažnjiva novčanom kaznom.

Krivični zakoni FBiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH također uključuju odredbe o izazivanju nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti.

Žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Svako može biti žrtva krivičnog djela počinjenog iz mržnje, iako su žrtve najčešće članovi manjinskih zajednica. Imovina, koja pripada ili se dovodi u vezu sa zajednicom, kao što su vjerski objekti, također je meta krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Sa svim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje mora se postupati s podjednakom ozbiljnošću, bez obzira na to ko je žrtva, a ko počinitelj.

Žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini

Krivična djela počinjena iz mržnje u Bosni i Hercegovini često su usmjerena protiv sljedećih kategorija:

- *Povratničkih zajednica, koje su, često, izolirane i ugrožene. Krivična djela počinjena iz mržnje protiv ovih zajednica, šalju snažnu poruku netrpeljivosti i izazivaju veliki strah;*
- *Vjerskih i sakralnih objekata, kao što su crkve, džamije i groblja, kao i privatna imovina povratnika ili članova manjinskih zajednica;*
- *Pripadnika seksualnih manjina. U svim državama, pripadnici ovih grupa posebno su ugroženi; napadi na njih često se dešavaju na javnim mjestima.*
- *Roma.*

Zašto se krivičnim djelima počinjenim iz mržnje treba baviti na drugačiji način u odnosu na ostala krivična djela?

Krivična djela počinjena iz mržnje imaju tendenciju rasta: S obzirom na to da počinioi smatraju da krivično djelo čine u ime cijele zajednice, oni osjećaju moralno opravdanje za svoja djela. Ukoliko ta zajednica ne kazni i ne osudi ova krivična djela na efikasan način, ovi i drugi mogući počinioi potaknuti su da nastave takve radnje, i time će se povećati broj krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Krivična djela počinjena iz mržnje imaju tendenciju eskaliranja: Počinioi koji počinje blaža krivična djela, a nisu uhvaćeni i zaustavljeni, često nastavljaju sa činjenjem težih krivičnih djela. Iz tog razloga, čak su i prekršaji počinjeni na osnovu predrasuda opasni i zahtijevaju odlučnu reakciju.

Krivična djela počinjena iz mržnje imaju tendenciju naći se u začaranom krugu: Ukoliko se žrtve i zajednice osjećaju nesigurno i nezaštićeno od državnih organa, vjerovatno će se osvetiti članovima zajednice, koju krive za napade. Ovo može dovesti do novih napada, stvarajući začarani krug, koji može dovesti do ozbiljnog društvenog kolapsa. Ovo je posebno izražena pojava u državama, koje u svojoj historiji imaju zabilježene sukobe na nacionalnoj osnovi.

Kako prepoznati krivično djelo počinjeno iz mržnje?

Pokazatelji predrasuda su jedna ili više činjenica, koje ukazuju na to da je krivično djelo, možda, bilo motivirano predrasudom. Pokazatelji daju objektivne kriterije na osnovu kojih se cijeni vjerovatni motiv, ali nužno ne dokazuju da su akcije počinilaca bile motivirane predrasudom. Pokazatelji predrasuda trebaju biti korišteni pri odlučivanju o tome treba li detaljnije istražiti poglede i motive počinilaca.

Pokazatelji predrasuda su korisni policiji, tužiocima i nevladinim organizacijama pri analizi da li bi prijavljeno krivično djelo moglo biti krivično djelo počinjeno iz mržnje. Mnoge države i organizacije izradile su vlastite pokazatelje predrasuda. Slijedi nepotpuna lista pokazatelja predrasuda:

Poimanje žrtve, odnosno svjedoka

→ *Smatraju li žrtva ili svjedok da je djelo bilo motivirano predrasudama?*

Komentari, pismene izjave, geste ili grafiti

→ *Je li osumnjičeni davao komentare, pismene izjave ili geste u vezi sa zajednicom kojoj pripada žrtva?*

→ *Jesu li na mjestu incidenta pronađeni crteži, oznake, simboli ili grafiti?*

→ Ako je cilj bila imovina, radi li se o objektu ili mjestu od vjerskog ili kulturnog značaja, kao što je historijski spomenik ili groblje?

Rasne, etničke, spolne i kulturološke razlike

- Razlikuju li se osumnjičeni i žrtva po rasnoj, vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti ili seksualnoj orijentaciji?
- Postoji li u historiji zabilježen sukob između grupe kojoj pripada žrtva i grupe kojoj pripada počinitelj?
- Je li žrtva pripadnik grupe koju brojčano značajno nadvladavaju članovi druge grupe u području gdje se dogodio incident?
- Je li žrtva bila uključena u aktivnosti promoviranja vlastite grupe u trenutku incidenta?
- Je li djelo počinjeno na datum od posebnog značaja (naprimjer, vjerski ili državni praznik?)

Organizirane grupe

- Da li predmeti ili stvari, ostavljeni na mjestu incidenta, ukazuju na to da je krivično djelo počinila paravojna ili ekstremistička nacionalistička organizacija?
- Postoje li dokazi da je takva grupa aktivna u okolini (naprimjer, posteri, grafiti ili leci?)

Ranija krivična djela i incidenti počinjeni iz predrasuda

- Jesu li su se u istom području već dešavali slični incidenti? Ko su bile žrtve?
- Jesu li žrtvi upućivana pisma ili telefonski pozivi uznemiravajućeg sadržaja ili uvrede u vezi sa pripadnošću određenoj grupi ili članstvu u toj grupi?
- Je li žrtva u mjestu ili u blizini mjesta, koje se obično dovodi u vezu, ili u kojem se kreće određena grupa (naprimjer, društveni dom ili džamija, crkva ili drugi vjerski objekti).

Ratni zločini i krivična djela počinjena iz mržnje

Ratni zločini često su krivična djela počinjena zbog postojanja predrasuda. Međutim, s obzirom na to da ratni zločini predstavljaju povredu međunarodnog prava i predmet su zainteresiranosti cjelokupne međunarodne zajednice, oni ne potpadaju pod krivična djela počinjena iz mržnje. Postupci protiv ratnih zločina često se vode pred međunarodnim ili specijalnim sudovima.

Drugi prepoznatljiv faktor je to da je za određene ratne zločine potrebno dokazati posebne namjere (naprimjer, za genocid je potrebno dokazati namjeru da se uništi, u cjelini ili djelomično, određena grupa), koje su opsežnije od dokazivanja predrasuda potrebnih za krivična djela počinjena iz mržnje.

Odgovor institucije za primjenu zakona i rad pravosuđa

U većini slučajeva nije potrebno dokazivati motiv kod počinjenog krivičnog djela. Pošto je motiv složeno pitanje, i s obzirom na ograničenost vrste dokaza koji se mogu koristiti u dokazivanju motiva, krivična djela počinjena iz mržnje zahtijevaju drugačiji pristup policije, tužilaca i sudija, u odnosu na druga krivična djela.

Evropski sud za ljudska prava

Evropski sud za ljudska prava zauzeo je stav da države imaju tzv. pozitivnu obavezu da provedu detaljnu istragu o potencijalnoj rasnoj motivaciji u izvršenju krivičnih djela. U predmetu **Šečić protiv Hrvatske** navodi se:

„...Državne vlasti imaju dodatnu dužnost poduzeti razumne korake kako bi raskrinkale svaki rasistički motiv i utvrdile jesu li u tim događajima mogle ulogu odigrati etnička mržnja ili predrasude. Postupati prema rasno motiviranom nasilju i brutalnosti jednako kao u predmetima koji nemaju rasne konotacije, značilo bi ne vidjeti specifičnu narav tih djela koja su osobito destruktivna u odnosu na temeljna prava.“

Policija: Policija mora biti u stanju prepoznati krivična djela počinjena iz mržnje, kako bi efikasno provela istragu i prikupila podatke; pokazatelji predrasuda su osnovno sredstvo. Prilikom saslušavanja počinilaca, potrebno je istražiti motiv – mnogi počinioци otvoreno priznaju motiv, s obzirom na to da smatraju kako je njihovo ponašanje opravdano i kako ga odobrava zajednica.

Prikupljanje podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje ključno je sredstvo za primjenu zakona. Ono omogućava organima vlasti da prepoznaju mjesta gdje se problemi nagomilavaju, kojim lokacijama može trebati veća zaštita kako bi se spriječila krivična djela u budućnosti, i kojim zajednicama je potrebno pružiti dodatnu pomoć. Prikupljanje podataka osigurava kvalitetnije obavještajne podatke i omogućava odgovarajuću raspodjelu resursa.

Tužioc: Kada je to moguće, tužioc treba podnositi optužnice, u skladu s odredbama o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje (ako one postoje) u krivičnim zakonima. U svakom slučaju, bez obzira na to kako on bio beznačajan, tužioc treba procesuirati djelo kao teži oblik djela, ukoliko je motiv za počinjenje bila mržnja. To treba rezultirati prikupljanjem i predstavljanjem dokaza o motivu na sudu, čak i kada krivični zakon ne propisuje teži oblik krivičnog djela. U odsustvu priznanja za počinjeno krivično djelo, tužilac može uzeti u obzir druge dokaze:

- *Krivična djela počinjena iz mržnje često prate vrijeđanja ili grafiti na mjestu izvršenja – ključni dokaz motiva;*
- *Ukoliko muzika, literatura, internet stranice ili poruke na internetu, odjeća, nakit ili tetovaže počinioaca ukazuju na članstvo u ekstremističkim grupama ili podršku takvim grupama, to je relevantan dokaz općih stavova počinioaca;*
- *Možda se počinilac ranije ponašao na sličan način, prema samoj žrtvi ili drugima.*

Sudovi: Kada se krivično djelo počinjeno iz mržnje dokaže, izrečena kazna trebala bi biti strožija zbog motiva i eventualnog utjecaja koji je krivično djelo imalo, ne samo na žrtvu, nego i na zajednicu. Kako bi se povećao učinak ovakvog pristupa, sudija bi, kod javnog objavljivanja presude, a i u samoj presudi, trebao navesti da je motiv doveo do izricanja strožije kazne.

Angelova i Iliev protiv Bugarske (2005. godina)

Gospodin Angel Iliev je, 1996. godine, podlegao povredama nakon premlaćivanja i uboda nožem, koje mu je nanijela grupa tinejdžera. Napadači su uhapšeni u roku od nekoliko sati; priznali su da su bili u potrazi za pripadnikom romske zajednice da ga napadnu i izrazili su svoju mržnju prema Romima i drugim manjinama. Pet napadača terećeno je za „izuzetno okrutno huliganstvo i drskost“, međutim, ni devet godina nakon toga, nisu poduzete nikakve druge radnje da oni budu privedeni pred lice pravde. Evropski sud za ljudska prava zauzeo je stav da je Bugarska prekršila svoje obaveze i da je „potpuno neprihvatljivo“ da, uprkos tome što su rasistički motivi počinilaca bili očigledni, ona nije uspjela ovaj predmet dovesti pred lice pravde na vrijeme.

Reakcija lokalnog organa vlasti

Organi vlasti u Bosni i Hercegovini ne prikupljaju podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. Međutim, podaci kojima raspolažu nevladine organizacije i drugi promatrači stanja na terenu ukazuju na to da problem postoji, ali ga organi vlasti ne prepoznaju i na njega ne reaguju.

Postoje značajne prednosti koje pruža efikasnija reakcija na krivična djela počinjena iz mržnje:

Rano upozorenje: Ozbiljni nasilni nemiri često su izazvani jednim malim incidentom, motiviranim predrasudama, time iznenađujući organe vlasti.

Prepoznavanje i praćenje krivičnih djela počinjenih iz mrženje daje priliku organima za primjenu zakona da predvide izbijanje ozbiljnih incidenata.

Snaznije zajednice: Prepoznavanje i kažnjavanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje unapređuje nivo povjerenja u zajednicama koje su njima pogođene, jer se time povećava povjerenje u pravosudni sistem, i zajednice se osjećaju sigurnije.

Unapređenje obavještajnih aktivnosti: Kako se unapređuje povjerenje u policiju, tako se unapređuje nivo informacija i suradnja sa zajednicama koje su bile izložene krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. Dobri odnosi u zajednici vode ka tome da više istraga bude uspješno okončano, ne samo u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje, nego i drugih pitanja u kojima policija treba pomoć zajednice.

Reakcija na krivična djela počinjena iz mržnje

Postoji niz dobrih primjera koje lokalni organi vlasti mogu usvojiti:

- *Hitno uklanjanje uvredljivih grafita. Ovo je mali, ali značajan korak ka unapređenju povjerenja u zajednici;*
- *Uspostava partnerskih odbora u zajednici, koji bi omogućili općinama i organima za primjenu zakona da se susretnu s predstavnicima građanskog društva i vjerskim zajednicama, te da razmijene informacije i razgovaraju o problemima;*
- *Kada se desi incident, za koji se sumnja da je počinjen na osnovu predrasuda, potrebno je osigurati da načelnici općina i lokalni političari mogu pružiti uvjerenja zajednici da će detaljna istraga biti provedena i da daju tzv. pozitivne izjave za javnost. Važno je prepoznati zabrinutost zajednice i pojasniti koje su radnje poduzete. Takve izjave shvataju se ozbiljnije, ukoliko postoji praksa rada s organizacijama u zajednici i uvažavanja njihovih stavova;*
- *Promocija školskih projekata, kojima se obrazuju učenici o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i o borbi protiv mobinga motiviranog predrasudama. Ovo može činiti dio nastavnih sati tzv. građanskog obrazovanja, kao što su „udruživanje” sa drugim školama na lokalnom nivou ili u etnički raznolikim područjima, kako bi se organizirale zajedničke aktivnosti na istraživanju međusobnih predrasuda i iskustava;*
- *Sistematsko obrazovanje svih učenika o predrasudama i netrpeljivosti. To se može postići ukoliko obrazovne institucije uvrste ovaj predmet i u nastavni plan i program pedagoških akademija.*

Međunarodni i regionalni standardi

Postoji sveobuhvatan niz međunarodnih i regionalnih instrumenata, koji postavljaju jasne obaveze državama da reagiraju na krivična djela počinjena iz mržnje.

Konvencija UN-a o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije zahtijeva da države provedu zakone kojima se kažnjavaju krivična djela koja su motivirana rasizmom. S obzirom na to da Bosna i Hercegovina stremi ka članstvu u Evropskoj uniji, Okvirna odluka Unije o rasističkom i ksenofobnom kriminalu također je relevantna. Okvirna odluka, usvojena 2008. godine, ima za cilj uspostavu jedinstvenog pristupa krivičnog zakonodavstva krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, uključujući otežavajuće okolnosti za motiv koji je zasnovan na predrasudama.

U vezi s organima za primjenu zakona, Evropski sud za ljudska prava zauzeo je stav da države imaju obavezu da provedu adekvatnu istragu rasno motiviranih krivičnih djela. Države članice OSCE-a, uključujući Bosnu i Hercegovinu, preuzele su obavezu da osiguraju da njihovo zakonodavstvo bude odgovarajuće, da prikupljaju statističke podatke, da provode detaljne istrage i procesuiraju krivična djela počinjena iz mržnje, i da, po potrebi, vrše obuku vezanu za ovu problematiku.

osce

ODIHR